

קונצרט - למלאות שנתיים למלחמת ששת הימים

163

קונצרט השבועי של התזמורת הסימפונית של שרת השידור: ביצוע כ"כורה של הקנטטה "מים-דר הנופלים" מאת יוסף מל על פי שירו של היים הפר - לשני פולנים, מי קהלה ותזמורת; קונצ'רטו לכנור ולתזמורת - אלבן ברג; הסימפוניה החמישית - כשהובן; המנצח - מנדי רוד; הסולנים (מי) כיטאנה גולדנמאל (סו) פראן, וילי הפרנס (בא-רימן), צבי צייטלין (בכנור), בהשתתפות מן-הלת שירות השידור בהדרכתו של אבנר איתי, ע"מיקם גורביץ' בקריאת ה"שיר "מיסר" הנופלים" (לפני הביצוע).

לבטהובן, (אלא שהרשיתי ל"עצמי לא להאזין, כשהקשבתי ליד המקלט).

טל הקדיש את הקנטטה שלו "לכל המשפחות השכולות אשר בגיהנום נתנו את חייהם במלחמה". הוא הסביר גם, בין ה"שאר, ששירו של חפר אינו מהווה בשבילו "שיר אבל ש"גדתי". הוא מבטא, במלים פשוטות רגש עמוק וקיים בו מיפגש בין, הריאליזם של ה"כאב העמוק, שתקף את הנש-ארים וסוריאליזם של שמתת החללים". דבר זה עוררו לה-ביע בצלילים את הרעיון, מ-פני שהצלילים מסוגלים ל-הביע יותר את הנסתר שבין השיטין. טל הביע זאת ב"דרכו הוא, באמצעים החד-שים של טכניקה קומפוזיטו-

ענקיות של המירווחים של סו ל"פראן - מקורם בהפרות ה"תפיסה הכלית של ימינו לגבי הקול, כאילו הוא חלק מהמיר-קם הכלי. לאחר שיא דראמא-טי בפורטיסימו של כל המש-תתפים והארגעה, בא הסיום של היצירה כאילו בלי סיום. ואמנם, הרושם החזק הכללי לא נפגם בכך. מובן מאליו שוהיה בכל זאת התרשמות רא-שונה ולא מלאה. חבל שלא קיים אצלנו נוהג לבצע פע-מיים באותו ערב יצירה חדי-שה בייחוד כשהיא קצרה. עמיקם גורביץ קרא את "מיסדר הנופלים" לפני הבי-צוע, ללא פאתוס. בהיגוי ברור בגוני קול וברגש הנוגעים אל הלב. הבאריטון וילי הפרנס, בקולו העסיסי ובדיקציה בר-רה, היה מאד במקומו ואילו הסופרן של ביבאנה גולדנ-טאל - צלילי היו הפעם חדים מדי בהדגשת הדרא-מאטיות, אך לא צריך ללכת את קשי התפקיד הזה בקפיצו-תיו המירווחיות. בכללו היה זה ביצוע מרשים ביותר ב"פרושו של מנדי רודן ובהדר-כה המצויינת של המקהלה על-יד אבנר איתי.

בחירת תכנית לקונצרט סיי מפני, לציון שנתיים למלחמת ששת הימים - אינה מן ה"דברים הקלים: אולם המשי-מה הושגה יפה, בביצוע כ"כורה של קנטטה מאת למו (הוומנה על ידי המדור למור סיקה במועצה לתרבות של משרד החינוך והתרבות) לפי מלים הקשורות ישירות למל-חמת ששת הימים וכו, בהש-מת קונצ'רטו הנוגה והטראגי של אלבן ברג, שהוא כעין רקוויום (יצירת אשכבה) על מות ידידתו (עלמה צעירה), שנהפך לרקוויום לעצמו, כיוון שמת באורח פתאומי (חדשים אחרים - לאחר סיום כתיבתו. בסוף - צלילים מלחמתיים, המסמלים נצחון של החמישית

רית, על כן - לדעתי - אין יצירה זו יכולה להיות מובנת ומנחמת את המשפחות השכו-לות. אך באותו מיפגש בין מציאותי ואל-מציאותי הוא הצ-ליח מאד להגיע להודרכות ול-ספירות עליונות במומנטים ולי-סוריאליסטים, בצלילי מיסתר-ויו החוקים ביותר. טל השתמש במקהלת הדבור בצלילי אוני-סונה, אך גם בזמרתה, "השמי-מית", בדראמאטיות חזקה ו"תאורית קצת (וועות המלחמה בכלי נגישה) וכאילו קולות מעולם הבא נשמעים בתזמו-רת. הוזמרים מדגישים את מש-עות המלים וגם מגיעים ל"שיאים דראמאטיים, בייחוד ב"דו"זמר. אך דומה היה שקוים וזויתיים, המתנועעים בקפיצות

מיסדר הנופלים

יפתח

143

הקונצרט הראשון של הפסטיבל (אם להתעלם מקונצרט בטהובן התשיעית והפנטאסיה הכוראלית - שהיה בבחינת ספח לסדרת בטהובן של הפילהרמונית) הוקדש לשתי יצירות רבות מבצעים - אחת ישראלית ואחת תנ"כית - והיה מכל הבחינות קונצרט פסטיבלי מובהק, כלומר - הביא יצירות שקשה לבצע בתוך שיגרת הקונצרטים של העונה בגופים המוזיקליים הרגילים. ארבע מקהלות ותשעה סולנים חברו אל התזמורת הסימפונית של רשות השידור בניצוח גארי ברתניני להשמעת הקנטטה הקצרה "מסדר הנופלים" מאת יוסף טל ואחריה האורטוריה הארוכה "פמח" מאת הנדל.

מאידך, לא הסתפק יוסף טל במלודיה טונאלית שירתית. כפי שהיה בתפקיד המקהלה. דרך הביניים בה בחר לשירת חסולנים היתה מלודיות אינסטרומנטליות, של מירוחים גדולים וקשים, ואין זה משנה אם היא אטונאלית או שהיא טונאלית מורחבת. מכל מקום היא שסועה מאוד ומקשה על הבנת המלים. סגנון קולי זה מקובל מאוד מאז ראשית המאה שלנו, אפשר לאהוב אותו או לא, אך כשלעצמו אין בו כל רע. רק שהוא מאוד לא התאים למלים הפשוטות, המזועזעות בפשטותן של המקאמה של חיים חפר. לעומת זאת היתה שירת ה- מקהלה פשוטה ושלווה יותר, ודו-קא משום פשטות זו היתה כה נוגעת ללב. ולא שהיתה פשטנית או קלה מדי. כלל וכלל לא. חלקה היה עשוי גם הוא בלשון מודרנית, חדישה, דיסונאנטית, אך מתאימה לשירה. פסוק אחד שחזר פעמיים היה כה נהדר, עד כי קשה לשכוח אותו והוא אחד משיאי היצירה, כאשר בסיום הפיסקה הראשונה ובסיום הפיסקה השנייה שרה המקהלה, "אלה האחים שלי, אלה האחים".

בתפקידי הסולנים, כאמור, היתה חריגה מסגנון המלים, חריגה ש- הפריעה מאוד, בעיקר בסיום. פיי צול סגנוני זה בין קטעי המקהלה לקטעי הסולנים הוא שהפריע לי לקבל את היצירה כשלמות. מכל מקום, זהו נסיון אישי נועז, וטוב שנעשה.

בסיכומו של דבר, טוב שהמקאמה הולחנה, שכן הקאנטטה של טל היא יצירה חזקה, יצירה המדברת אלינו ונותנת מימד נוסף ל- מלים. חבל רק שבחלק ממנה לא הצליח טל לחרוג ממוסכמות של הלחנה מודרנית ולהגיע אל הפשטות רבת-ההוד המתחייבת מן ה- מלים, אותה השיג בצורה כה עזת ביטוי בחלק המקהלות, ועל רגעים גדולים אלה נתונה לו תודתו.

אשר לביצוע: הסולנים ויוויאנה גולדנצל (סופרן) ווילי הפרנס (באס-באריטון) עשו כמיטב יכולתם בביצוע תפקידיהם הקשים ודו-מה שביצועם על הצד הטוב ביותר. המקהלות - מקהלת הקיבוץ הארצי (בניצוח ארי דורון) ומקהלת רשות השידור (בניצוח אבנר איתי) היו מוכנות היטב לתפקידן ושרו את חלקן יפה ובדבקות. בתזמורת נ"כרת פה ושם רשלנות כלשהי, אך ייתכן וזה מפאת קשי היצירה או זמן חזרות בלתי מספיק. עם זאת היה הביצוע בכללו מעורר כבוד והצלחה להעביר את היצירה מן הכוח אל הפועל ולהביאה אל תחום האתרשמות הרחבת, המש- מעותית.

חיים חפר חיבר את המקאמה שלו "מסדר הנופלים" זמן קצר לאחר מלחמת ששת הימים, וביטא בד-בסגנונו ועל-פי דרכו את הכאב העמוק שהרגיש כל איש בישראי על חללי המלחמה. יש במקאמה זו שילוב מוזר של שפת יום-יום, דיבורית, כמעט סלנגית, עם שפו פיוטית של אגדה, והשילוב הזה מאוד פאתטי, אך ללא פאתיטיות מילולית מפורשת. יצירתו של יוסף טל נפתחת בקריאת המקאמה מפי קריין. עד כה עשה זאת רק עמיקם גורביץ וודאי אין טוב ממנו למשימה זאת. יצירתו של יוסף טל כבר הושמעה מעל גלי האתר לפני כשנה. אודה ואתודה כי, כאז כן עתה, למשמע הקריאה הנהדרת של המקאמה, החזקה כל כך כש- לעצמה, עבר בי ההירהור: לשם מה להלחין מלים חזקות אלה? והאם אפשרי הדבר? האם אפשר להוסיף להן משהו? והאם אין כל המוסיף גורע?

אין ספק כי יוסף טל הציב לעצמו אתגר קשה מאוד בבואו לחבר מוזיקה למלים אלה על נושא זה. לשונו המוזיקלית של יוסף טל מעורבבת תמיד באחרוני ההישגים של האוונגארד הבינלאומי. הפעם הקל עלינו ולא נקט לשון חדישה ביותר, ובעיקר אמור הדבר לגבי חלקה של המקהלה. היצירה היא קנטטה לשני סולנים (סופרן ובאריטון). מקהלה ותז-מודת. היה הבדל ברור ובולט בין חלקה של המקהלה לחלקם של הסולנים מבחינת קשי התפקיד, דבר שהגיע עד כדי שוני בסגנון בינה (המקהלה) לבינם (הסולנים). לא נבוא לנתח כאן את האמצעים המוזיקליים החדישים בדרך כלל; רק נעיר משהו על הכתיבה המו-דרנית לקול האדם. בעשרים ה- שנים האחרונות גילו המלחינים את האפשרויות הרבות של קול האדם ולא רק בשירה או בקריאה. מלחינים רבים נוהגים כיום למש-תמש בכל מה שניתן להפיק מקול אנוש, כולל קולות הנחשבים בדרך כלל כיוצא-אידופן ואף בלתי-אסתטיים (אנחה, חרחור, זעקה ו-עוד). ביצירה ששמענו כאן לא היה זכר לזה. אין ספק כי אילו השתמש בכך המלחין, היתה בכך משום גלישה מסוכנת, כשהתמליל כה חזק כשלעצמו.

מוסיקה

מאת מרים בר

"יפתח" של הנדל בפסטיבל

המוסיקה הנפלאה הזורמת כאילו מכוח־עצמה באירטוריה "יפתח" — זו יצירתו האחרונה של הנדל ה־מתעורר — נחשבת לאחד מגילומי הגדלות המתגשמת בשליטת־הרוח על החומר (ומצד זה יש בה מן הדמיון ל"אלי גיל" מהתשע"ה של בטהובן). בביצוע האורטוריה בפסטיבל הישראלי, באמפי־תיאטרון של קיסריה, היה גארי ברתיני הכוח שאיחד כדי שלמות אחת את ה־מנגנון הסבוך העצום, שהשתתפו בו התזמורת הסימפונית של רשות השידור, שלוש מקהלות ושישה סולנים. את המקהלות הכינו להופעה מנצחיהן הקבועים (סגלי ספר בר את "זמיר" מארצות־הברית, אבי דורון — את מקהלת הקיבוץ

הארצי, ויוסף פרידלנד — את המקהלה הקאמרית חיפה). אין צדיך להוסיף, כי ברתיני עושה בתחומם של קולות כבתוך שלו, ואגב תי־אם מצויין עם התזמורת היתה ל־מקהלות הצללה יפה מאוד בכל ה־דירוגים מבחינת הגבהים יהודי־נמיקה כאחת; הזמרה עלתה חפ־שית כאילו לא זמרו המקהלות מעולם דבר מלבד "יפתח".

מי שאינו קרוב למקצוע מקבל תרגום טקסט לזמרה ככל תרגום, ואין זה כך; זוהי עשיה מסובכת מאוד, המצריכה רגישות מוסיקלית מיוחדת. אין לי רשות לומר דבר על תרגומו של אפרים דרור את ה־טקסט של תומאס מורל מן הצד הלשוני־ספרותי, אבל איני מהססת לומר, כי מבחינת צרכי הזמרה עשה דרור עבודה ראויה לכל שבח, ומצד זה נראה לי, כי התרגום אף יצא פשוט יותר ו"קריא" יותר מן המקור.

"יפתח" של הנדל בפסטיבל

הסגור הנהדר ג'ון מיצ'ינסון ובעל הבאס הנפלא רפאל אדיה מוכרים יפה למאזינים בישראל, וכאן נוספו עליהם בעל הקונטרא־נור (קול נדיר בימינו, שמצד הדיפא־זון והצבע דומה הוא למאָצו גשי) פול אָסווד ובעלת המצ'וסופראן המצויין הלן ווטס. אגב, שלושת האנגלים ביטאו יפה מאוד את ה־מלים העבריות. מן הכוחות הישר־אליים השתתפו בזמרה יהודית לז־רוביץ וסילווייה שמאי. נגינה יפה בחלקו בצ'מבאלו נתן דניאל שליט.

לאירטוריה קדם "מסדר הנופ־לים" של יוסף טל על פי שירו ה־נוגע־עדי־לב של חיים חפר, שלשמע מלותיו הפשוטות כל כך קשה לך לשלוט בעווית התוקפת את גרונוך. בעצם יש בחרוזים אלה מן ה־מספיק־בהם־בעצמם, והצורה המו־סיקלית היחידה הראויה להם היא צורה, שהיתה טבועה באותה הפש־טות הצנועה — מלודיה "חלקה",

שהיתה אף היא שלמה־כתובה ושל־הבנתה לא היה צורך להרגיש את המלים המדוברות. ואם זו יצירה מוסיקלית גדולה יותר, הרי שקשה לספק את הצורה שלנו — של ה־מציאות שלנו — במשהו פחות מ־יצירת־מופת ממש. הקאנטאטה של טל מקטעת ומפורדת את המלים הפשוטות, בעצם, בצורה ארכאית על אף הלבוש הודוקאפוני, וכך גי־טל הרבה מפשטותן. מן התמימות הילדותית כמעט שבהן. שמעתי קו־דם את "מסדר הנופלים" בראדיו (מאולם ימק"א בירושלים), ובשידור יצאו בזמרה המלים המקוטעות מעורפלות (לטיבה!). עמיקם גו־רביץ קרא את הטקסט בצורה הר־למת את השיר, ותפקיד־סולו שרו ביבאָנה גולדנרל ווילי הפ־רנס, שהופעתם היתה לא־מעט אדישה. השתתפו שתי מקהלות של רשות־השידור (המנצח אבנר איתי) ושל הקיבוץ הארצי (אבי דורון).

נווסיקה

הסימפוניה התשיעית לבטהובן

בנינין פרל

ליום וההשכלה להקרכת בתיפתח עלידי אביה. עבורו לא ייתכן היה שהקורבן יתבצע הלכה למעשה, לפי שנמסר בתנוד: כמו בסיפור עקרת יצחק, מינע מלאך אלהים ברנע האחרון את ביצוע הפולחן האכזרי. בניגוד היה הפעם יפה כמעט ללא הסתייגות. היו כמה מכשלות בניגוד לתווים המהירים בתזמורת ובליחן הרציניטיבים בצמבל, אולם מלבד זאת ואת היתה הגנינה שורטת ונקיה. בין הסולנים הצטיינו במיוחד הסנור ל'ון מוצ'ינסון (יפתח) בעל הקול הירך והאקספרסיבי וה' קינטרה סנור פול אפודי (אהובה של בתיפתח) שהשתתף בכישרו הקולי הווירטואוזי. מקהלת הענק המורכבת ממקהלת הקיבוץ הארצי, המקהלה הקאמרית מחיפה ומקהלת רשות השירור שרה בצליל מלא יעוב, השתלטה בדייקנות על הפאסאזים המסובכים וביטאה את המילים ב' בהירות, נארי ברתניו השתלט בקלות על המנגנון האדיר והוא וזיכה אותנו בביצוע מרשים של יצירה גדולה זו.

רת'אונים פה גם בידיו של אמן חשוב ליוסף טל. ביצועם של הזמרים הסולנים (בין ביאנה גולדנשאל - סופראן, ר' לילי הפרנס - באריטון) והמקהלות (מקהלת הקיבוץ הארצי ומקהלת זמיר) ושל תזמורת רשות השידור בניצוחו של נארי ברתניו נשמע נפי ומדויק והולם את כוונת היצירה. מיד בחמש עשרה לתחום אחר לגמרי: האורטוריה "יפתח" מאת הנל, האחרונה באורטוריות שלו. ואולי אתה הגדולות שבהן העלילה התנכית המסעירה הופכת פה ל' עלילה מוסיקאלית במלוא מובן ה' מילה. כל ארית, כל רציניטיב וכל טעם מקהלה הם בעל אופי שונה ועצמאי. מסוגנים באמצעים הרקים והמשוכללים ביותר. אותה יכולת אישיו ודיסרנציאציה, המאפשרת ל' הביע בצלילים את הדראמות המודר' כנות ביותר. וכל זאת במסגרת סגנון צלול ואפולוני, מעלים את הגדל לדרגת אחד מגדולי המלחינים. אולי כלאי לציין את גישתו של הנל, נציג טיפוסים של תקופת הרציניאז'

"מיסדר הנופלים" של טל ו"יפתח" של הנדל

יצירתו של יוסף טל: "מיסדר הנופלים" מוקדשת לזכרם של ה' חיילים שנפלו בקרבות על הגנת הארץ. הטקסט (הפסטי מדי) של חיים חפר מתאר פגישה דמיונית בין החיילים הנופלים ומספרים ב' שמיים, קונטרונטאציה בינם לבתן הוריהם השכולים ולבסוף את נחמתן של האלוהים. כמאזין, אין לי כל אפשרות להתייחס ליצירה ביחס אוניקסטיבי כלשהו, בגלל צלו ה' ככל של הנושא המעוב עליה. אני רואה מקום לשבח את טל על כתיבתו המלוטשת ביצירה זו, כי היסוד לאישי מתגבר זה, ומכסה על היסוד המוסיקאלי. יודעה לי רק להעיר שמתמיד הטלתי טעם ביכולתה של המוסיקה להתמודד עם נושאים קוני' קרטיים בדרך בלתיאמצעית. המו' סיקה מטבעה מעבירה את הדברים לספריה, שאין בה מקום וזמן מוג' דרים. אך דווקא בנושא כזה ההכללה והפשטה הם ממש בחזקת איסור, כי שומה עלינו להתייחס אל הד' ברים במישרין. המוסיקה היא חס'